

ТРАКИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ – СТАРА ЗАГОРА

СТОПАНСКИ ФАКУЛТЕТ

АГРАРЕН УНИВЕРСИТЕТ	
гр. ПЛОВДИВ	
Вх. №.....	Дело №.....
Ю 0 Р 6	29
Получено на 28.09.2018	

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Надка Стефанова Костадинова, научна специалност Икономика и управление /селско стопанство/, катедра Мениджмънт към Стопански факултет на Тракийски Университет – Стара Загора.

за дисертационния труд на Крум Христов Христов, на тема:
„ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ФАМИЛНИТЕ ЗЕМЕДЕЛСКИ СТОПАНСТВА“ за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“ по научна специалност Икономика и управление, професионално направление 3.8 Икономика, с научен ръководител проф. д-р Иван Пенов, към Аграрен Университет – Пловдив, катедра Икономика.

I. КРАТКИ СВЕДЕНИЯ ЗА ДОКТОРАНТУРАТА И ЗА ДОКТОРАНТА

Докторантурата е за докторант на самостоятелна подготовка към катедра Икономика, АУ-Пловдив. Дисертацията е обсъдена и е насочена за защита от същата катедра.

Научното жури е определено и назначено със Заповед №РД-16-601 от 30.08.2018 г. на Ректора на АУ-Пловдив.

Рецензентите са определени на заседание на научното жури от 31.08.2018 г.

Докторантът Крум Христов Христов е завършил ОКС „Бакалавър“ по специалност „Аграрна икономика“ през 2004 г. в АУ Пловдив. Завършил е ОКС „Магистър“ по специалностите „Мениджмънт на агробизнес организациите“ и „Счетоводство и контрол“.

От 2010 г. е асистент в катедра „Икономика“, като извежда учебни занятия по дисциплините „Развитие на селските райони“, „Световно и аграрно стопанство“, „Аграрна икономика“, „Регионална икономика“ и др.

От 2008 г. и до сега е член на екипа от Фондация „Земята – източник на доходи“, гр.Пловдив, който осъществява обучение на земеделски производители по програма за Развитие на селските райони, разработване и мониторинг на бизнес планове, участва в обществени компании по конкретни проблеми, свързани с дребните земеделски стопанства и др.

За периода 2007 – 2008 е експерт към МЗХ, Дирекция „Агростатистика“, като преди това е бил експерт в Областна дирекция „Земеделие и гори“, гр.Пловдив.

Владее английски и руски език, има отлични компютърни умения. Участва активно в разработване на проекти и има опит при работа в интеркултурна и мултиетническа среда.

Крум Христов Христов е зачислен в докторантura на самостоятелна подготовка към катедра Икономика в АУ-Пловдив, считано от 30.03.2015 г. по научна специалност Икономика и управление.

На 18.05.2018 г. разширеният катедрен съвет при катедра Икономика единодушно предлага на Факултетния съвет към Факултета по икономика да вземе решения за откриване на процедура по защита на дисертационния труд , представен от ас. Крум Христов на тема „Възможности за развитие на фамилните земеделски стопанства“.

II. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационния труд е с общ обем от 270 страници и съдържа увод, три глави, изводи и препоръки, заключение и литература от 242 литературни източника. Представени са 44 таблици и 20 фигури. Структурата и съдържанието на дисертационния труд са в съответствие с изискванията на чл.27, ал.2 от ППЗРАСРБ.

В увода е обоснована актуалността на темата. Целта на изследването е ясно формулирана. Задачите на изследването, предметът и обектът са в логическа връзка с поставената цел.

Предмет на изследването са процесът по кандидатстване и процедурите, с които земеделските стопани трябва да се съобразят при участието си за подпомагане.

В глава *първа* подробно са разгледани теоретичните основи на фамилните стопанства и задълбочено са анализирани тяхното значение, поведение, устойчивото им развитие. Разработена е методика на изследването, като е очертана теоретичната рамка и работните хипотези. Използваният изследователски инструментариум, обхващащ различни методи и подходи, е подходящ за целта и задачите на изследването и е приложен коректно.

В глава *втора* докторантът Крум Христов представя развитието на фамилните стопанства, като обстойно разглежда структурата на земеделието и стопанствата, характеристиката на земеделието и на стопанства в Южен централен район, достъпът на фамилните стопанства до подпомагане и институционалната среда. Чрез извършено собствено емпирично проучване с използване на анкетен метод, метод на неструктурирано интервю и включеното наблюдение, докторантът прави задълбочен кълстърен анализ на фамилните стопанства.

В глава *трета* са представени насоки за развитие на фамилните земеделски стопанства. Обобщени са възможности за промяна на политиката на ниво ЕС и на национално ниво относно мерките за директни плащания и инвестиционно подпомагане, както и възможности за промени в институционалната среда.

След трета глава са обособени изводи и препоръки, които са адекватни на извършеното изследване.

III. ИЗСЛЕДВАНИЯ И РЕЗУЛТАТИ

Представеният дисертационен труд разглежда актуален и значим за аграрния сектор проблем, свързан с възможностите за развитието на фамилните земеделски стопанства. Без тях е невъзможно постигане на ефективно и устойчиво развитие на селското стопанство.

В тази връзка приемам, че темата е актуална и дисертабилна, целта и поставените основни задачи за нейното постигане са точно и ясно формулирани. Правилно са посочени предметът и обектът на изследване. Адекватно на целта и обекта на изследване е избран и приложен в дисертационния труд методическият апарат. Успешно са анализирани и адаптирани различни методи и подходи в процеса на оформяне на собствена методика, която позволява реализирането на поставената цел и задачи.

На основата на собствено анкетно проучване са изследвани възможности за развитие на фамилни земеделски стопанства в Южен централен район.

Докторантът познава различни информационни източници, умее да ги използва за целите на изследването и притежава аналитични умения, които му позволяват да формулира адекватни изводи, заключения и препоръки.

На база на направените анализи в дисертационния труд са представени четири основни извода, както следва:

- ✓ Ограничено достъп до подпомагане на фамилните земеделски стопанства в България;
- ✓ Тежка институционална среда;
- ✓ Недостатъчно доверие в системата;
- ✓ Ограничени възможности за развитие на семейните стопанства.

Представените изводи от изследването дават възможност на докторанта да обосobi *препоръки* в два аспекта – за промяна на аграрната политика, както и за практиката и фамилните стопанства. По-важни от тях са:

- ❖ Отчитане на реакциите на типовите стопанства към аграрната политика;
- ❖ Подобряване на институционалната среда за семейните стопанства;
- ❖ Отчитане на обществената значимост на семейните стопанства;
- ❖ Оптимизиране на подкрепата на семейните стопанства, както на европейско , така и на национално ниво;

- ❖ Използване на потенциала на Национална служба за съвети в земеделието;
- ❖ Реорганизация на работата на Общинските служби по земеделие;
- ❖ Промяна в класификацията на стопанствата за целите на подкрепата;

В резултат от работата по дисертационния труд са постигнати редица резултати с практикоприложен характер: организиране на информационни срещи и семинари; консултации на стопани при участие за директно подпомагане и инвестиционна подкрепа; включване на студенти в директна работа със стопаните в реална среда.

Представени са насоки за бъдещи изследвания, като: по-точно измерване на опита на стопаните; разработване на интегрирани решения; измерване на транзакционните разходи; изследване на ефекта от промяна на процедурите.

Приемам справката за приносите. Тя отразява реалистично резултатите, постигнати в дисертационния труд. В допълнение към изложеното до тук и в резюме значимостта и достойността на дисертационния труд могат да се представят в следните по-основни научни и практико - приложни приноси:

- ✓ Предложена е дефиниция за семейни стопанства, като са изяснени същността и особеностите на понятието;
- ✓ Разработена е теоретична рамка за изследването на фамилните стопанства, включваща множество фактори;
- ✓ Представена е комплексна методика за оценка на възможностите за достъп на фамилните стопанства до схемите за подпомагане в земеделието;
- ✓ Предложена е промяна на аграрната политика на равнище ЕС и национално ниво;
- ✓ Обоснована е необходимостта от промени в институционалната среда;
- ✓ Представени са възможностите и насоките за развитие на фамилните стопанства за по-добър синхрон на аграрната политика с реалните потребности на производителите.

IV. ВЪПРОСИ, ПРЕПОРЪКИ И БЕЛЕЖКИ

Авторефератът към дисертационния труд отразява в достатъчна степен същността на изследването, извършено от докторанта.

Представени са три публикации, от които 2 на български език и 1 на английски, свързани с дисертационния труд. От тях две статии са самостоятелни в сборници от доклади на международни конференции и една е в съавторство на английски език.

Препоръчвам на докторанта в бъдещата му научна дейност да публикува изследванията си в специализирани реферирани и индексирани научни списания.

Имам следния въпрос към докторанта: Какви конкретни мерки могат да се предприемат за намаляване на административната тежест във връзка с процедурите по подпомагане на фамилните стопанства?

Дисертационният труд има характер на експертно изследване, което е положително качество за дисертация за ОНС „Доктор“.

V. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд е в профила на научната специалност Икономика и управление и отговаря на изискванията за образователна и научна степен „Доктор“. Докторантът познава литературата и научните постижения в своята област и е откроил нерешени или частично решени проблеми, систематизира и осмисля критично съществуващи тези и концепции, провежда успешно самостоятелно научно изследване, интерпретира правилно резултатите от изследването, като ги представя разбираемо и логично.

В заключение предлагам на Крум Христов Христов да бъде присъдена образователната и научна степен „Доктор“ по научна специалност „Икономика и управление“.

17.09.2018 г.

Рецензент: .....

ПРОФ. Д-Р Н. КОСТАДИНОВА